

10 02 00 ЗАБОНШИНОСӢ
10 02 00 ЯЗЫКОЗНАНИЕ
10 02 00 LINGUISTICS

**10 02 20 СРАВНИТЕЛЬНО-ИСТОРИЧЕСКОЕ, ТИПОЛОГИЧЕСКОЕ И
СОПОСТАВИТЕЛЬНОЕ ЯЗЫКОЗНАНИЕ**

10 02 20 COMPARATIVE, HISTORICAL AND TYPOLOGICAL LINGUISTICS

УДК 80

ББК 81.2-7

**АСИММЕТРИЯИ
БАЙНИЗАБОНӢ ДАР
ТАРЧУМАИ МАТНӢОИ
МАНЗУМИ БАДЕӢ** *Мақсудов Умед Олимович, н.и.филол., омӯзгори
калони кафедраи забонҳои хориҷӣ, Донишкадаи
политехникии Донишгоҳи техникии Тоҷикистон
ба номи академик М.Осимӣ. (Тоҷикистон, Хуҷанд)*

**МЕЖЪЯЗЫКОВАЯ
АСИММЕТРИЯ В ПЕРЕВОДЕ
ХУДОЖЕСТВЕННЫХ
ПОЭТИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ** *Мақсудов Умед Олимович, канд. филол. наук,
старший преподаватель кафедры иностранных
языков Политехнического института
Таджикского технического университета имени
академика М.Осими (Таджикистан, Худжанд)*

**INTER-LINGUAL
ASYMMETRY IN
TRANSLATION OF
BELLES-LETTRES
POETIC TEXTS** *Maksudov Umed Olimovich, candidate of philological
sciences, senior lecturer of the department of foreign
languages under Polytechnical Institute attached to the
Tajik Technical University named after academician
M.Osimi (Tajikistan, Khujand)
E-MAIL: olimi.umed@mail.ru*

Калидвожаҳо: тарҷумаи бадеӣ, матни манзуми бадеӣ, асимметрия, газали Камоли Хуҷандӣ, асимметрияи лексикӣ, асимметрияи грамматикӣ, тарҷумаи шеър, тарҷумаи англисӣ

Ҳолатҳои асимметрияи байнизабонӣ ҳангоми тарҷумаи газали Камоли Хуҷандӣ аз англисӣ ба тоҷикӣ баррасӣ шудааст. Ҳадафи асосии таҳқиқ қиёс ва муқобалаи асимметрияи байнизабонӣ мебошад, ки беиштар дар тарҷумаи ашғор инъикос мегардад. Ба таъйини хусусиятҳои вижаи иштибоҳоти тарҷума тавачҷуҳи махсус дода шудааст, ҳамзамон заъфу номутобиқати тарҷума аз лиҳози зухуроти асимметрия ҳаллу фасл гардидааст. Аз ин ҷиҳат, қорбасти воситаҳои забонӣ дар нутқ, муайян намудани монандӣ ва тафовути байни забонҳо ҷои аҳаммият аст. Воҳидҳои забони асл ва тарҷума дар робитаҳои асимметрияи лексикӣ ва грамматикӣ дар ягонагӣ ва тағйирёбии қарори тарҷумон зоҳир мешавад. Дараҷаи назарраси асимметрия на танҳо ҳангоми муқоисаи ду системаи забон, балки ҳангоми таҳрири мувофиқати истифодаи ин воҳидҳои забонӣ дар нутқ инъикос мегардад. Зухуроти асимметрияи байнизабонӣ аз лиҳози грамматика дар морфология ва синтаксис беиштар ба ҷаҳи мерасанд. Ҳангоми таҳлили муқоисавии байнизабонӣ муқаррар гардид, ки категорияи асимметрия метавонад дар ҳолатҳои гуногун ба раванди тарҷума таъсири манфӣ ё мусбӣ расонад.

Ключевые слова: художественный перевод, поэтический текст, газель Камола Худжанди, межъязыковая асимметрия, лексическая асимметрия, грамматическая асимметрия, перевод стихов, английский язык

Рассматриваются случаи межъязыковой асимметрии при художественном переводе газели Камола Худжанди с английского на таджикский язык, и основная цель исследования - сопоставление межъязыковой асимметрии. Привлекло внимание выявление особенностей ошибок, допущенных при переводе поэтического текста, и в то же время рассматриваются переводческие ошибки и недостатки перевода на английский язык с точки зрения лексической и грамматической асимметрии. Эффект асимметрии проявляется не только при сопоставлении двух языковых систем, но и при использовании языковых единиц в речи. Межъязыковая асимметрия обсуждается не только по её лексико-грамматическим особенностям, но и по литературным. Результаты исследования могут быть использованы для подготовки обзора теоретических положений и совершенствования методики обучения переводческой практике, а также для выявления методов и принципов оценки качества перевода. В ходе межъязыкового сопоставительного анализа было обнаружено, что категория асимметрии может отрицательно или положительно влиять на процесс перевода в разных ситуациях.

Key-words: *belles-lettres translation, poetical text, Kamoli Khujandi's gazel, interlingual asymmetry, lexical asymmetry, grammatical asymmetry, translation of poems, English language*

The paper examines the cases of interlingual asymmetry in the translation of Kamoli Khujandi's gazel from English into Tajik, and the main goal of the study is a correlation of interlingual asymmetry. Identifying the features of errors in the translation of the poem attracted the author's attention, and at the same time, translation mistakes and shortcomings of the English translation were canvassed under the angle of lexical and grammatical asymmetry.

The effect of asymmetry is manifested not only in correlation of two language systems, but in using language units in speech either. In this article, interlanguage asymmetry is discussed not only in terms of lexical and grammatical features, but in literary ones either. The results of the research can be used for reviews of theoretical provisions and improvement of the methods of teaching translation practice. They may be resorted to for elicitation of the methods and principles translation of quality. In the course of cross-lingual comparative analysis, it was found that the category of asymmetry can negatively or positively influence the translation process in different situations.

Таърих гувоҳ аст, ки омӯзиш ва таҳқиқи илми шеър ҳанӯз аз давраи Юнони қадим аз ҷониби Арасту оғоз гардидааст. Мусаллам аст, ки қабл аз Арасту низ масъалаҳои шеър ва вижагиҳои он аз ҷониби пешиниёни ӯ, яъне софистҳо низ таҳлилу баррасӣ шудааст. Аммо Арасту аввалин нафаре буд, ки муназзамии шеърро чун як фанни алоҳида дар асараш “Поэтика” пешниҳод намуд. Арасту бештар ба арзиши осори “Илиада” ва “Одиссея”-и Ҳомер баҳои баланд дода, қайд намудааст, ки онҳо аз нахустосори шеърӣ дар Юнони қадим маҳсуб мешаванд [1, с.12].

Баъдан фанни арӯз ва шеършиносӣ аз ҷониби классикони форсу тоҷик низ ҳаллу фасл гардид. Масалан, Муҳаммад ибни Умар Родуёӣ дар “Тарҷумон-ул-балоға”, Шамс Қайси Розӣ дар “ал-Муъҷам”, Насриддини Тӯсӣ дар «Меъёр-ул-ашъор», дар давраи муосир дар Эрон Парвиз Нотил Хонларӣ дар “Вазни шеърӣ форсӣ”, Комил Аҳмаднаҷод дар “Фунуни адабӣ”, Сирус Шамисо дар “Ошноӣ бо арӯз ва қофия”, дар Тоҷикистон Тӯракул Зехнӣ дар “Санъати суҳан”, Юрий Бобоев дар “Муқаддимаи адабиётшиносӣ”, Худой Шарифов дар

асарҳои “Шоир ва шеър” ва “Мунтахаби «Тарҷумон-ул-балоға» ва «Ҳадоиқ-ус-сеҳр», Мисбоҳиддин Нарзиқул дар “Муқаддимаи шеършиносӣ (вазни шеър)” ва дигарон андешаҳои ҷолиб ироа карданд.

Тарҷумашиноси рус Федоров А.В. қайд мекунад, ки матни манзуми бадеӣ дорои тамоми он вижагиҳои матни мансур буда, ҳамзамон матни насрӣ шомили навъҳои мухталиф ва аз осори манзум фарқкунанда мебошад. Аммо дар баробари хусусиятҳои умумӣ матни манзум низ як қатор арзишҳои дорад, ки хусусиятҳои тарҷумаи шеърро муайян мекунад чун амалест сангин [10, с.26].

Бояд қайд намуд, ки дар назм ҳичоҳо ба кӯтоҳ, дароз ва ғ. тақсим мешаванд. Аз ин лиҳоз, бо низоми мушаххас матраҳ шудани ҳичоҳои дарозу кӯтоҳ, зада, оҳангу савтиёт вазни шеърро ташкил медиҳанд. Ҳангоми кироати шеър ё сурудани он ба порчаҳои тараннумӣ, яъне рукн ҷудо шудани мисраю байтҳо ба ҳубӣ эҳсос мегардад ва ин мизони шеър ва муқаррароти онро ташкил медиҳад. Хулоса, онро дар фанни шеър вазн ғӯянд. Дар вазн рукн мақоми воло дорад. Маҳз вазни шеър аз рӯи рукнҳо муайян мегардад.

Дар мавриди анвои вазн, донишманди тоҷик Мисбоҳиддин Нарзиқул 3 навъи асосиро қайд мекунад: ҳичоӣ, арӯзӣ, нимойӣ ё арӯзи озод. Ҳамзамон, навъи ҷаҳорумро шеърӣ сафеди бевазн ё шомлуӣ номидааст, ки он бештар дар қарни XX дар адабиёти тоҷик ворид шудааст [6, с.10].

Лозим ба таъкид аст, ки радиф ва қофия аз ҷузъиёти муҳими шеърӣ форсӣ ба ҳисоб рафта, истифодаи фаровони он дар тамоми анвои шеър ба назар мерасад.

Аммо, тибқи иттилои сарчашмаҳо, интиқол ва риояи вижагиҳои шеърӣ дар тарҷумаи шеър чунон муҳим набуда, он бояд ифодагари мазмун ва муҳтавои матни асл бошад.

Ба андешаи Солодуб Ю.П. ҳангоми тарҷумаи шеър бояд «ташкили яқсони вазни матн, интиқоли наздик ва системаи қофияҳо»-ро риоя кард [7, с.35]. Аммо Тюленев СТ. қайд мекунад, ки аҳамият ва мушкилоти тарҷумаи шеър дар кӯшиши бунёди вижагиҳои вазни ва арӯзӣ буда, талаботи меъёрҳои тарҷумаи назм дар қиёс ба наср бештар аст [9, с.13].

Аҳли илм таъкид намудаанд, ки тарҷумаи осори манзум нисбат ба мансур мушкил аст. Масалан, Кузнетсов А.Ю. дар ин бора яқиндор омилро номбар кардааст: 1) аҳамияти асосии муҳтаво ва ҷаззобияти шеърӣ дар ашъори лирикӣ бевосита бо асолати луғавӣ ва услубии матни асл алоқаманд аст; 2) ҷузъиёти забонӣ ва фарҳангӣ дар ашъори ишқӣ дар доираи муайяни шеърӣ таълифшуда, одатан ба анъанаи миллӣ хос аст (шояд бо матни тарҷума номувофиқ бошад); 3) як қатор таъсири вижаи маъноӣ; 4) осори дорои мазмун ва муҳтаво, ки баъзан норавшан аст; 5) таъйини асолати эстетикӣ асар дар асоси вижагиҳои мухталифи назмӣ ҳосилшуда мушкил аст [5, с.278].

Дар мавриди масъалаҳои тарҷумаи осори бадеӣ олими шинохтаи Индонезия Сирявината қайдҳои ҷолиб намудааст. Аз ҷумла, ӯ таъкид мекунад, ки ҳангоми тарҷумаи осори бадеӣ тарҷумон ба омилҳои луғавӣ, бадеӣ, эстетикӣ ва иҷтимоӣ-фарҳангӣ рӯ ба рӯ хоҳад шуд. Бинобар ин, ҳангоми тарҷумаи шеър мутарҷим ҳатман бо жанрҳои мухталифи бадеӣ дучор мешавад, ки он яке аз мушкилоти омилҳои бадеӣ ба шумор меравад [13, с.23].

Казакова Т.А. тарҷумаи шеърро фиреби назар номида, қайд намудааст, ки чунин навъи тарҷума бидуни маърифати шеършиносӣ ғайриимкон аст, зеро шеър баёнгари фалсафаи амиқ буда, ҷиҳати дубора ба забони дигар офаридани он басо мушкил аст. Ба илова, ӯ тақрори вазни шеърӣ аслиро дар тарҷума ғайриимкон ҳисобида, инкишофи оҳангу ҳичо, қофияву радиф, вижагиҳои сабки шоиронаро дар забону фарҳанги бегона имконнопазир донистааст.

Дар ин ҳусус Казакова Т.А. ба таърихи тарҷумаи осори садаи XVIII то кунун таваҷҷуҳ намуда, аҳамияти ягонагии сохтор ва мундариҷаи шеърӣ асл ва робитаи ногусастаи онҳоро

муҳим меҳисобад ва таҳрифи якеро боиси коҳиши дигаре медонад [4, с.64]. Аммо Жуковский В.А. омили ягонагии сохтор ва мундариҷаи тарҷумаи ашъорро дар зарурати тарҷумаи шоирона нишон дода, зебӣ, хусну ҷаззобияти шеърро дар ҳамоҳангии онҳо (сохтор ва мундариҷаи шеър) таъкид мекунад, ки дар раванди тарҷумаи насрӣ асолати хешро гум хоҳад кард. Ҳамоҳангӣ ва ҳаммаъноӣ дар тарҷума ҳадафи волои ҳар тарҷумон буда, аммо ифодаи калимаҳои алоҳида ва кӯшиши шабеҳ сохтани ҷумлаҳои матни аслро мақсади тарҷумон намешуморад [3, с.12]. Мо низ андешаи охиристо пайгирӣ карда, чунин меҳисобем, ки тарҷумаи осори манзум бояд бо методҳои симметрияи семантикӣ (маъноӣ) сураат гирад, то ки паём ва ҳадафҳои аслии муаллифи матни асл дар тарҷума пурра инъикос гардад.

Дар бобати вижагиҳои тарҷумаи суруду таронаҳо, аҳли таҳқиқ бештар ба типологияи К.Райе таъя мекунанд, яъне \bar{y} аз як \bar{c} ба сохтори матн (матнҳои манзуми бадеӣ), аз \bar{c} и дигар ба матнҳои аудио-сабтӣ эътибор дорад. Тарҷумашиносон иттифоқан чунин меҳисобанд, ки тарҷумаи матнҳои аудио-сабтӣ бояд ба мисли матни асл ба шунаванда таъсир гузоранд.

Аз лиҳози омилҳои забонӣ, ҳадди ақалл ду нуктаро бояд баррасӣ кард: ҳамоҳангсозии калимаҳо ва сохторҳои норавшани синтаксисӣ. Ҳамоҳангсозии калимаҳо ин ҷо гурӯҳи калимаҳое, ки аз лиҳози маъно ба ҳам мувофиқанд.

Ҳамоҳангсозӣ метавонад синтагматикӣ, прагматикӣ, уфуқӣ ё амудӣ бошад. Ба он калимаҳое мансубанд, ки ба як гурӯҳи семантикӣ тааллуқдоранд ё муқобили онанд.

Новобаста аз омил, ҳангоми маънидоди матни асл тарҷумон бояд муодили онро дар забони тарҷума пайдо ва истифода кунад. Ҳамзамон, бештар ба ҳамоҳангсозии сохторҳои шабеҳ дар забони асл ва тарҷума диққат зоҳир кунад.

Ҳамчунин, дар масъалаҳои забоншиносӣ сохтори тафарручи (ғайримукаррарӣ) синтаксисӣ баррасӣ шавад. Ин гуна сохторҳо метавонанд қасдан дар шеър вазифаи ташреҳи матнро бар \bar{u} да гиранд.

Қадами аввал ҷиҳати ҳалли ин масъала пайдо кардани сохтори устувор мебошад. Мувофиқи Нюмарк тартибу низоми ғоидабахш он аст, ки аввал исм ва баъдан феъли мушаххас мавриди истифодаи тарҷумон қарор гирад [12, с.116]. Агар ду унсурӣ муҳим дуруст ба қор ояд, воҳидҳои боқимонда мавқеи хешро меёбанд. Пас аз он, тарҷумон метавонад сохторро дар забони тарҷума то ҳадди имкон бо забони асл мусовӣ намояд. Илова бар ин, сохтори ҳар як вожа ва ибора ба назар гирифта шавад.

Қамоли Хучандӣ яке аз бузургтарин шоирони ғазалсарои адабиёти классикии форсу тоҷик ба ҳисоб рафта, соли гузашта тамоми тоҷикони дунё бо шахомат ва ифтихор 700-солагии \bar{u} ро ҷашн гирифтанд.

Лозим ба ёдоварист, ки перомунӣ таҳлил ва баррасии масъалаҳои ҳаёт ва эҷодиёти Қамоли Хучандӣ донишмандони ватаниву хориҷӣ, аз ҷумла С. Айнӣ, А. Мирзоев, Ш.Хусейнзода, А.Афсаҳзод, И.С.Брагинский, Б.Мақсудов, Ш.Исрофилниё ва дигарон китобу рисолаҳо навиштаанд.

Чунончи, муҳаққиқони осори Шайх Қамол таъкид мекунанд, \bar{y} ғазалҳои зиёд дар мавзӯҳои мухталифи зиндагӣ аз худ мерос гузоштааст, ки омӯзишу ғатҳи маонии амиқ ва пӯшидаи онҳо бар зиммаи олимони соҳа вогузор аст. Аз ҷумла, ғазали “**Дил муқими қӯи ҷонон асту тан ин ҷо ғариб**” аз зумраи ғазалҳои шинохта ва дӯстдоштаи мардуми форсу тоҷик буда, ҳамзамон таҳқиқи ҳамаҷонибаи тарҷумаҳои мухталифи он кам ба назар мерасад.

Бояд зикр кард, ки омӯзиш ва ҳаллу ғасли масоили тарҷумашиносӣ ба вижа падидаи асимметрияи тарҷума дар матнҳои манзум ҳоизи аҳамият мебошад.

Инак, матни пурраи ғазал бо тарҷумаи англисиаш дар ҷадвали 1.1. матраҳ мешавад:

Ҷадвали 1.1.

Асл	Тарҷума
<p>Дил муқими кӯи ҷонон асту тан ин ҷо ғариб, Чун қунад бечораи мискин тани танҳо ғариб?!</p> <p>Орзуманди диёри хешаму ёрони хеш, Дар ҷаҳон то чанд гардам бесару бепо ғариб?</p> <p>Чун ту дар ғурбат наяфтодӣ, чӣ донӣ холи ман?</p> <p>Меҳнати ғурбат надонад ҳеч кас, илло ғариб.</p> <p>Ҳаргиз аз рӯи қарам рӯзе напурсидӣ, ки чист</p> <p>Холи зори мустаманди монда дур аз мо ғариб?</p> <p>Чун дар ин даврон намеафтад касе бар холи худ, Дар чунин шаҳре, ки мебинӣ, кӣ афтад бо ғариб?</p> <p>Дар ғарибӣ чон ба сахтӣ медиҳад мискин Камол, Во ғарибӣ, во ғарибӣ, во ғарибӣ, во ғариб! [11, с.43]</p>	<p>My heart settled down in the way of the sweetheart but me a stranger, What can do the helpless indigent lone stranger?</p> <p>I hunger for my native land and relatives, How long as stranger could I wander around the world?</p> <p>Since you have not been in the strange land, you are not aware of me? No one know of Strange land suffers, but me.</p> <p>What is the fact? You never asked upon generosity Of the far remained stuck on stranger's situation?</p> <p>Since no one in such time will spontaneously run into, Stranger in such town as you see? Indigent Kamol will pass away in strange land, Oh strange land, oh strange land, oh strange land? [11, с.44]</p>

Тарҷумаи осори бадеӣ кори сахл набуда, он дорои арзиш ва вижагиҳои хоса мебошад. Дар шеър қареҳаи шоирӣ, интиҳоби калима ва маонии маҷозӣ, инчунин риояи қоидаву қонунҳои фанни арӯз муҳим аст. Вазифаи тарҷумон интиқоли пайвастаи маънӣ ва арзишҳои дигар ба забони тарҷума мебошад. Албатта, тарҷумаи шеър водор месозад, ки набояд бо чашми одӣ, зоҳиран назар қард, балки бо чашми ақл ба ҷаҳони ботинӣ, эҳсосоти шоир ва паёму ҳадафи аслии ӯ таваҷҷуҳ дод.

Дар ду байти аввал шоир мегӯяд:

Ҷадвали 1.2.

Асл	Тарҷума
<p>Дил муқими кӯи ҷонон асту тан ин ҷо ғариб, Чун қунад бечораи мискин тани танҳо ғариб?!</p> <p>Орзуманди диёри хешаму ёрони хеш, Дар ҷаҳон то чанд гардам бесару бепо ғариб? [11, с.43]</p>	<p>My heart settled down in the way of the sweetheart but me a stranger, What can do the helpless indigent lone stranger?</p> <p>I hunger for my native land and relatives, How long as stranger could I wander around the world? [11, с.44]</p>

Чунончи мушоҳида мекунем, баъзе камбудиҳо дар тарҷума ба чашм мерасанд, аз ҷумла маъноӣ асл пурра инъикос нагардида, балки таассуроте пайдо мегардад, ки гӯё тарҷума аз маънии асл дур мондааст. Масалан, дар мисраи аввал калимаи “*sweetheart*” мувофиқи маъноӣ луғавиаш бо матни асл “*ҷонон*” ҳамоҳанг набуда, сабаби номувофиқати мантиқӣ шеър гаштааст, ки онро асимметрияи семантикӣ гӯянд. Вожаи “*ҷонон*” дар

китоби “Тӯҳфаи чон (Шарҳи 40 ғазали Камоли Хучандӣ)” ба таври зайл баён шудааст: “Чонон тибки истилоҳоти тасаввуф сифати қайномист, ки қиёми ҷумла мавҷудот ба ўст, ки агар он дақиқа пайваста мавҷудотро намебуд, ҳеч чиз вучуд ва бако намеёфт. Шояд шоир дар ин байт гуфтани бошад, ки дилу рӯҳи ман дар боргоҳи Кибриё иқомат дорад ва тани ман дар олами сифлӣ ғарибона умр ба сар мебарад. Ин тани бечораи нотавон дигар илочи раҳой аз ин зиндони махуф надорад” [8, с.52].

Тарҷумаи вожаи номбурдари ба ҳайси “*beloved*” пешниҳод мекунем, ки истифодаи он дар адабиёти англисӣ бештар роиҷ аст.

Аммо дар мавриди корбасти вожаи “*zarib*” бояд қайд намуд, ки тарҷумаи он “*stranger*” на он қадар бо матни асл созгор буда, дар мазмун наздик мебошад. Зеро маънои луғавии калимаи “*stranger*” дар луғатномаҳои Кембрич бо мисолҳо чунин тавзеҳ шудааст:

stranger - 1) *someone you do not know*: (*ношинос* - касе, ки ўро намениносед): 2) *A stranger in a particular place is someone who has never been there before* (*Шахси бегонае, ки дар ҷои махсус ҳаргиз қаблан набудааст*):

My mother always warned me not to talk to strangers.

Модарам ҳамеша огаҳ мекунад, ки бо бегонагон сўҳбат накунам.

I'd never met anyone at the party before - they were complete strangers.

Қаблан ҳаргиз ягон нафарро дар шабнишинӣ вонахӯрда будам, онҳо комилан ношинос буданд.

Do not confuse with foreigner (= a person from another country).

Ин вожаро бо калимаи “foreigner” (нафари хориҷӣ) омехта накунад (шахсе аз кишвари дигар).

Дар луғати амрикоии Кембрич чунин баён шудааст:

stranger - *someone not known or not familiar* (*нафаре, ки ношинос ё ношинохта*).

Дар луғати Оксфорд чунин ташреҳ шудааст:

stranger - 1) *a person that you do not know* (*шахсе, ки шумо намениносед*):

There was a complete stranger sitting at my desk.

Он ҷо назди партаам шахси комилан ношинос менишаст.

They got on well together although they were total strangers.

Онҳо муносибати созгор доштанд, гарчанде ношинос буданд,

stranger - *stranger to somebody* (*шахси ба касе ношинос*):

stranger - 2) *a person who is in a place that they have not been in before* (*Шахси бегонае, ки дар ҷои махсус ҳаргиз қаблан набудааст*):

Sorry, I don't know where the bank is. I'm a stranger here myself.

Бубахшед, ман намедонам, ки ин банк кучо аст. Ман худ ин ҷо ношинос/мусофир ҳастам.

Аз баёну тарҷумаи вожаи “*stranger*” равшан мегардад, ки калимаҳои “*zarib*” ва “*stranger*” аз лиҳози семантикӣ ҳамоҳанг набуда, чиҳати комилан ифода намудани ҳадафи аслии шоир вожаи “*wanderer*” пешниҳод мешавад, зеро дар луғатномаҳои Кембрич ва Оксфорд онро чунин маънидод намудаанд:

Дар луғатномаи Кембрич:

wanderer - *someone who often travels from place to place, especially without any clear aim or purpose* (*нафаре, ки гоҳ-гоҳ аз ҷое ба ҷое сафар мекунад, хоса бе ягон ҳадаф ё мақсади мушаххас*):

The characters who pass by the boarding house are lonely wanderers.

Шахсоне, ки аз назди хобгоҳ мегузаштанд, ғарибони бекас буданд.

How did his life progress from rich kid to street wanderer?

Чӣ тарз ҳаёти хуби кӯдакиашро ба ғариби кӯчагард иваз кард?

Tired weekend wanderers rested their feet in a jam-packed McDonald's.

Ғарибони хастаи рӯзи истироҳатӣ дар тарабхонаи серодами “Макдоналдс” дам гирифтанд.

Дар луғати Оксфорд:

wanderer - a person who keeps travelling from place to place with no permanent home (шахсе, ки аз ҷое ба ҷои дигар бидуни манзили истиқоматӣ сафар мекунад):

‘So, I see the wanderer has returned!’ he sneered.

“Хуллас, мебинам, ки ғариб баргаштааст”, тамасхуромез гуфт.

I felt like a homeless wanderer on the face of the earth.

Ман ҳудро мисли ғариби бехона/бесоҳиб эҳсос намудам.

Аз тафсири вожаи “**wanderer**” маълум мегардад, ки он бештар бо калимаи “**ғариб**” ҳамоҳанг буда, корбурди он бамаврид аст.

Инчунин, дар байни ҷонишинҳои “**I**” ва “**me**” ихтилофе ба вучуд омадааст, ки мубтадо бо пурқунанда муқоиса шавад ва маълум мегардад, ки шахс чун мубтадо ишора шуда, хангоми тарҷума онро иштибоҳан ба ҳайси пурқунанда маънидод намудаанд, ки боиси зуҳури асимметрияи грамматикӣ гаштааст. Илова бар он, калимаи “**ман**” бо муодили англисии “**me**” аз лиҳози грамматика комилан дар ҳолати асимметрии қарор дорад, зеро “**ман**” ба ҳайси мубтадо ояд, пас “**me**” чун ҷонишини таъкидӣ қайд шудааст. Ҳамзамон, вожаи “**муқим аст**” - 1) бошанда аст, сокин аст; муқими ҷое будан ҷой гирифтанд дар маҳалле, сукунат қардан; 2) истиқоматқунандаи доимӣ будан, таҳҷой; муқим шудан ҷо гирифтанд; сокини ҷое шудан ба таври доимӣ, сукунат бо феъли “**settled down**” - *to become familiar with a place and to feel happy and confident in it: She quickly settled down in her new house/job/school* баробармаъно буда, аммо аз лиҳози замон нобаробар ё асимметрии мебошад, яъне дар матни асл феъли “**муқим аст**” дар замони ҳозира ва дар тарҷума феъли “**settled down**” дар замони гузашта ифода шудааст.

Мавзӯи марказии ин ғазали рикқатангез ғарибист. Ғарибӣ ба маънои дуҷоми луғавиаш, яъне мусофири; дурафтодагӣ аз ватан, аз хонумон, ҷудой аз ёру диёр ва инчунин ба маънои сеюмаш маҷозан бекасӣ; бечорагӣ; мавриди корбурди шоир қарор гирифтааст. Дар ин ғазал шоир аз санъатҳои бадеии маҷоз, истиора, таҷоҳули ориф, ҳисомезӣ, тақрор ва тазод истифода бурдааст. Он чи ки мавриди тавачҷуҳи мо қарор дорад, пеш аз ҳама баёни интизоии матлаби шоир мебошад, ки аз афкори орифонаи ӯ бармеояд [8, с.51].

Дар мисраи дувум шоир мегӯяд, ки тани бечораи нотаваонаш ҳаргиз илочи раҳой аз он зиндони тангу торик надорад. Нисбати ҳеш қалбашро танҳову бекас ва ғариб эҳсос мекунад:

Дил муқими кӯи ҷонон асту тан ин ҷо ғариб,

Чун қунад бечораи мискин тани танҳо ғариб?!

*My heart settled down in the way of the sweetheart but me a
stranger,*

What can do the helpless indigent lone stranger?

Ин ҷо вожаи “**мискин**” чун 1) фақир, бенаво, бечиз, қашшоқ; мунъиму мискин дорою камбағал; 2) тамоман аз тобу тавонмонда, нотаваон, оҷиз; бечора ифода шудааст.

Орзуманди диёри хешаму ёрони хеш,

Дар қаҳон то чанд гардам бесару бепо ғариб?

I hunger for my native land and relatives,

How long as stranger could I wander around the world?

Чи тавре равшан мегардад, байти дувум идомаи маънои байти якум аст ва он таъкид мекунад, ки шоир орзуи диёр ва аҳли байташ будааст. Ӯ суол мегузорад, ки то кай чунин бесару бепо ва ғарибона зиндагӣ мекунад. Кишваре, ки Камоли Хучандӣ дар орзуяш будааст, аз кишвари воқеии ӯ хеле дур ва дастнорас аст. Аз ин лиҳоз, ибораи “**гардам**

бесару бено” бо муодили англисӣ “*I wander around the world*” дар ҳолати қисман симметрияи семантикӣ қарор дошта, аммо тибқи ҳар лексемаи алоҳида ба мисли “*гардам*” бо “*I wander*”, “*бесару бено*” бо “*around the world*” асимметрияи грамматикӣ мебошанд.

Ҳамзамон, дар ду байти аввал вожаҳои “*ин чо*”, “*танҳо*”, “*бено*”, “*хешаму*”, “*бесару*” ва “*асту*” ба ҳам қофия (қофияи решагӣ) буда, аммо калимаи “*ғариб*” радиф аст.

Дар зер намунаи тарҷумаи англисии ду байти боло бо нигоҳи тоза пешниҳод мегардад:

Намунаи аввал:

*Within my beloved my heart settles down, but I loathe a wanderer.
What can do the helpless indigent lonely wanderer?
I hunger in my soul, I hunger for my land and family to be whole,
How long ought I wander around the world as a wanderer?*

Чунончи дар тарҷумаи аввал мушоҳида мекунем, ибораҳои “*I loathe*”, “*I hunger*”, “*I wander*” ба якдигар қофия шуда, вожаи “*wanderer*” радиф мебошад. Пас, гарчанде тарҷумаи шеър қоидаву қонунҳои арӯзро риоя накардааст ва ҳатто шеър низ нест, аммо чанд нишонаи он ба назар расидааст. Ин нобаробарии арӯзии байни матни асл ва тарҷумаро асимметрияи поэтикӣ гӯянд.

Намунаи дувум:

*My heart stopped in the way of my beloved, but I am a wanderer,
What can a helpless, destitute, lonely wanderer do?
I long for my homeland and relatives,
How long as a wanderer should I roam?*

Дар байти сеюм шоири ширинкалом пурсон мешавад, ки кас агар меҳнати ғарибиро нодида бошад, ҳоли ғарибонро аз кучо донанд, зеро, азобу машаққати ғарибиро ғарибон донанд. Маънии ирфонии байт дар мисраи дувум дар вожаи “*меҳнат*” ифода ёфтааст, ки маънои заҳмат чихати расидани маъшук ба ошиқ мебошад. Яъне ашхосе, ки солики ин тарик нестанд, аз ин ранҷ ғофиланд:

Қадвали 1.3.

Асл	Тарҷума
<i>Чун ту дар гурбат наяфтодӣ, чӣ донӣ ҳоли ман?</i>	<i>Since you have not been in the strange land, you are not aware of me?</i>
<i>Меҳнати гурбат надонад ҳеч кас, илло ғариб.</i>	<i>No one know of Strange land suffers, but me.</i>
<i>Ҳаргиз аз рӯи қарам рӯзе напурсидӣ, ки чист</i>	<i>What is the fact? You never asked upon generosity</i>
<i>Ҳоли зори мустаманди монда дур аз мо ғариб? [11, с.43]</i>	<i>Of the far remained stuck on stranger’s situation? [11, с.44]</i>

Ҳамзамон, байти чорум ифодагари арзу шикоятӣ шоир буда, ӯ гила мекунанд, ки чаро касе аз рӯи лутфу меҳрубонӣ аз ҳолаш пурсон нашудааст, ки дар ғарибӣ чӣ ҳол дорад. Дар байти мазкур вожаи “*қарам*” муродифи **лутф** буда, дар адабиёт парвариш додани ошиқро гӯянд, ки ҳадафи шоир маҳз дар ҳамин маънӣ аст.

Тарҷумон як падежи исмиро ба шакли ҷумлаи саволӣ табдил додааст. Бо вучуди аз як оила будан, сохтори луғавии забони тоҷикӣ аз англисӣ ба кулӣ фарқ мекунанд ва таъсири услубии он низ дар тарҷума зоҳир шудааст. Бояд қайд кард, ки ҳодисаи симметрия қисман дар байти сеюм ва чорум ба мушоҳида мерасад, ки паёми асл аҳамияти хешро гум накардааст. Асимметрияи услубӣ байни вожаи “*ғурбат*” ва “*strange land*” руҳ додааст, ки дар поён шарҳашро меорем. Ҳамзамон, шарҳи калимаи “*гурбат*” дар фарҳанг чунин тавзеҳ

шудааст: 1) *чудодӣ аз ватан, дурӣ аз ёру диёр, ғарибӣ, мусофирӣ; гурбат ихтиёр қардан, тарки ватан қардан*; 2) *он ҷо, ки ватани кас нест, ҷои дур аз хонумон; дар гурбат дар дурӣ аз ватан, дар мусофирӣ; диёри гурбат, ҷое, ки кас дар он ғарибу мусофир аст; ғарибӣ*; 3) *гуфт., маҷ.ҷанҷол, хархаша; гурбат қардан, ҷанҷол қардан, мағал бардоштан; сари безурбати худро ба гурбат мондан ба қоре иқдом қарда, худро ба ташивиши андохтан, ба қоре ҳамроҳ шуда, худро гирифтори дарди сар қардан*. Аммо муодили вожаи “гурбат” дар тарҷума бо ду калимаи англисӣ ба наҳви иборои “*strange land*” тарҷума шудааст, ки мутарчим метавонист онро бо як вожаи “*outland*” ифода кунад, зеро он дар адабиёти англисӣ васеъ қорбасти мешавад. Илова бар гуфтаҳои боло, ба ивази вожаи “*stranger*” метавон калимаи “*outlander*”-ро низ истифода кард ё худ чи тавре дар боло зикр гардид, метавон бо вожаи “*wanderer*” иваз намуд.

Калимаи “**қарам**” дар луғат *марҳамат, иноят; саховат, ҳиммат, қушодадастӣ, ҷавонмардӣ; лутфу қарам меҳрубонӣ ва мурувватро* ифода мекунад. Ин вожа ба англисӣ “**generosity**” тарҷума шудааст, ки онро симметрия номанд.

Вожаи “**мустаманд**” - 1) *ғамгин, андӯҳгин*; 2) *муҳтоҷ, ҳоҷатманд, бечора*; 3) *маҷ. ошиқ, гирифтोर* аз лиҳози сохтори грамматикӣ бо муодили англисиаш “*stranger’s situation*” асимметрияи морфологӣ гаштааст.

Ҳамаи мисраъҳо ҳангоми тарҷума аз усули маъмули тахвили тарҷума бархурдоранд, зеро шеър ҳамеша дорои мазмун ва муҳтавои амиқ аст ва онро наметавон чун матни одӣ тарҷума кард. Аз ин ҷиҳат ағлаби тарҷумонон дар тарҷумаи шеър кӯшиш ба харҷ медиҳанд, то ки маънӣ ва паёми аслиро ба хонанда пешкаш намоянд ва дар натиҷа сохтор ва воҳидҳои луғавӣ дар матнҳои асл ва тарҷума зоҳиран фарқ мекунанд.

Инак, тарҷумаҳои тозаи ду байти боло пешкаш мешаванд:

Намунаи аввал:

*Since you have not been in an outland, how would you know my way?
Will you have to be a wanderer in a strange land to be aware of me?
No one knows what a wanderer in an outland feels, no one but me.
The truth is you never asked upon generosity and remained alone as a wanderer.*

Намунаи дувум:

*Since you have not been in an outland, do you not know of me?
No one knows of a foreign land but me.
What’s the matter? You never asked for generosity.
From far away stuck in an unhappy situation?*

Шайх Камол дар байти панҷум иброс мекунад, ки ҳеч кас моро ҳамдам нахоҳад шуд. Аммо аз лиҳози маҷоз, маънии ихтиёр низ дарҷ шудааст. Масалан, донишманде изҳори ақида намудааст, ки шахс кай ба ихтиёр робитае дошт ва шоир низ дар даврони пур аз шиканча руҳан хешро тоқа эҳсос кардааст.

Ҷадвали 1.4.

Асл	Тарҷума
<p><i>Чун дар ин давраи намеафтад касе бар ҳоли худ, Дар чунин шаҳре, ки мебинӣ, кӣ афтад бо ғариб? Дар ғарибӣ ҷон ба сахтӣ медиҳад мискин Камол, Во ғарибӣ, во ғарибӣ, во ғарибӣ, во ғариб! [11, с.43]</i></p>	<p><i>Since no one in such time will spontaneously run into, Stranger in such town as you see? Indigent Kamol will pass away in strange land, Oh strange land, oh strange land, oh strange land? [11, с.44]</i></p>

Дар байти охир Шайх Камол зоҳиран мегӯяд, ки дар ғарибӣ чон ба сахтӣ месупорад, аммо аз лиҳози маъно ғазал маҷозан пӯшида буда, яъне чон супоридан киноя аз фонӣ шудан будааст, ки тарикест найл ба олами бақо. Инчунин мурдан тибқи истилоҳ рондагиро гӯянд аз ҳазрати Ҳақ субҳона ва аз ҳақиқат дур нест, ки шояд шоир ҳамин маъниро дар назар дошта бошад [8, с.52].

Дар забоншиносӣ мафҳуми фоносемантика бештар таваҷҷуҳи олимонро ҷалб намудааст, ки онро ҳангоми таҳлилу баррасии осори манзум ва мансур мавриди истифода қарор медиҳанд. Масалан, дар бобати аҳамияти мафҳуми номбурда забоншиносон андешаҳои гуногун баён кардаанд. Масалан, Бодуэн де Куртенэ қайд мекунад, ки овоз дар системаи забонӣ чун аломати лозимии забон ба ҳисоб рафта, бидуни он системаи фонетикӣ забонҳо тасаввурнопазир аст. Дар замони муосир рушди фоносемантика боиси пайдоиши масъалаҳои зиёди лексикӣ-семантикӣ ва луғавӣ-равонӣ гаштааст. Аммо бори аввал асосгузори мактаби фоносемантикӣ шаҳри Петербург Воронин С.В. ин мафҳумро ба гунаи шоҳаи алоҳидаи забоншиносӣ маънидод намудааст. Аз ҷумла, ӯ таъкид намудааст, ки ҳадафи аслии фоносемантика - омӯзиши робитаҳои овоз ва маъно дар калима мебошад. (2, с.22)

Масалан, дар ғазали Камоли Хучандӣ вожаҳои “*касе*”, “*мебинӣ*”, “*кӣ*”, “*ғариб*”, “*ғарибӣ*”, “*сахтӣ*”, “*мискин*”, “*Во ғарибӣ*”, “*во ғариб*”, “*муқим*”, “*ҷонон*”, “*мискин*”, “*ғурбат*”, “*наяфтодӣ*”, “*ҷӣ донӣ*”, “*илло*”, “*карам*” ва “*мустаманди*” аз назари таълимоти фоносемантикӣ, ҳангоми қироат дорои оҳангҳои мухталиф ва баёнгари маъниҳои амики фалсафӣ ва эҳсосоти ботинии шоир буда, ҳар калима ифодагари чандин маъно мебошад. Ҳамзамон, дар саросари мақола мазмун ва муҳтавои калимаҳо бо шарҳу тафсири васеъ матраҳ гардидааст, ки он исботи қонуну талаботи фанни фоносемантика мебошад.

Дар байти панҷум ва охири тарҷума ба хонанда ҳисси ивази ҷои зист тавлид гашта, адами рамзи холиғӣ ва таъсире, ки муаллиф дар шеъраш баён дорад, ҳосил мегардад. Чинончи дар шарҳи байти панҷум баён гардид, мазмуни аслии байти номбурда дар тарҷума қисман тавзеҳ шудааст. Масалан, дар мисраи аввали байти панҷум ҳамаи услубӣ рӯй додааст, ки иборати “*дар ин даврон*” иштибоҳан “*in such time*” тарҷума шуда, бояд “*at such time*” тарҷума мегардид, ки онро эрротологияи тарҷума гӯянд. Ҳамчунин, дар мисраи маъмур, тарҷумаи вожаи “*spontaneously*” дар матни асл зикр нашуда, аммо аз лиҳози маъно мувофиқат кардааст, ки онро асимметрияи морфологӣ гӯянд. Ҳамзамон, мисраи дувуми байти панҷум аз лиҳози маъно ба ҳам тавъам набуда, бояд тарҷума ба таври зайл хотима меёфт:

Дар чунин шаҳре, ки мебинӣ, кӣ афтад бо ғариб?

No one in no time and in any other town runs into a stranger you see?

Бояд таъкид намуд, ки тарҷумаи иборати “*ба сахтӣ*” дар матни тарҷума ба назар нарасида, шояд тарҷумон зикри онро лозим надонистааст, ки адами ин ибораро метавон асимметрияи морфологӣ номид.

Дар мисраи охири иборати “*Во ғарибӣ*” чун “*Oh strange land*” тарҷума шудааст, ки аз нигоҳи грамматикӣ падидаи асимметрии меноманд. Ҳамзамон, маънои луғавии “*ғарибӣ*” - *ғариб будан, зиндагӣи дур аз ватан, дурӣ аз ватан, мусофирӣ, ғурбат; дар ғарибӣ дур аз ватан, дар ғурбат 2. бекасӣ, танҳой; ғарибӣ кашидан, мусофириро аз сар ғузaronидан; азоби дурӣ аз ватан ва бекасиро дидан; дар ғарибӣ афтодан* дар фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ дарҷ шудааст. Аммо чи тавре дар боло баён гардид, иборати “*strange land*” ифодагари маънои “*ғурбат*” буда, дар мисраи охир қисман асолати худро нигоҳ доштааст.

Ахиран, намунаҳои дигари ду байти боло пешкаш мешаванд:

Намунаи аввал:

*No one at such time will encounter a stranger,
No one in no time and in any other town runs into a stranger you see?
The indigent Kamol will die in a strange land,
Oh wanderering, oh wanderering, oh wanderering, oh wanderer!*

Намунаи дувум:

*As no one at such time would spontaneously encounter,
A stranger in such a city as you see?
The indigent Kamol will pass away in a strange land,
Oh wanderering, oh wanderering, oh wanderer!*

Дар адабиётшиносӣ мафҳуми аллитератсия боиси омӯзиш ва таҳқиқи олимони гаштааст. Аллитератсия - такрор ё ҳамоҳангии ҳамсадоҳои монанд ё аз лиҳози талаффуз ба ҳам наздикро гуянд. Ин мафҳумро метавон хангоми шарҳу тавзеҳи матни комил ё порчаҳои алоҳида истифода кард.

Намунаи олии мафҳуми аллитератсия тезгӯякҳо мебошанд, ки дар онҳо ҳарфҳои ҳамрадиф ва ҳамқофия бештар ба назар мерасанд ва хангоми қироат халале намерасад.

Аммо сабку шеваи гуиши Шайл Камол комилан инъикосгар ва исботи мафҳуми аллитератсия буда, дар ғазал шоир бо табаҳхур ва қареҳаи шоирӣ ғазали мавриди назарро эҷод намудааст, ки хангоми қироаташ кас аз равонӣ ва суфтагии ғазал пай мебарад.

Дар охир, аз рӯи баъзе баҳсҳои адабӣ ҳадс мезанем, ки шояд тарзи баргардони дурусти мисраи ниҳой бо хониши “*е*”-и мақсура ба таври зайл сурат мегирифт: мувофиқи маънои луғавии вожаи “*ғариб*” - фоил, исм ё мубадо аст, зеро дар мисраи аввал шоир хешро **мискин** хонда, баъдан таъкиди ҳол кардааст:

*Дар ғарибӣ ҷон ба сахтӣ медиҳад мискин Камол,
Во ғарибо, во ғарибо, во ғарибо, во ғариб.
The indigent Kamol will die in a strange land,
Oh wanderer, oh wanderer, oh wanderer, oh wanderer.*

Тибқи қонуниятҳои фанни фоносемантика, яъне аз нигоҳи оҳанги талаффуз ибори “*Во ғарибо*” ба мисраи асл шояд наздик бошад ва тарҷумаи англисии “*Oh wanderer*” низ хушоҳангтар аст, гарчанде ибори “*Во ғарибо*” бо калимаҳои мисраи қаблии “*ғарибӣ*” ва “*сахтӣ*” ҳамқофия нест. Аммо бояд қайд намуд, ки дар баъзе сомонаву китобҳои адабӣ мисраи мазкур ба таври зерин дарҷ шудааст:

Во ғарибӣ, во ғарибӣ, во ғарибо, во ғариб.

Ҳамин тариқ, хангоми ҳаллу баррасии хусусиятҳои тарҷумаи матни манзуми бадеӣ равшан мегардад, ки тарҷумаи ашъор бояд дорои таъсири эстетикӣ, ҳамоҳангии мазмун ва мундариҷа, дарки амиқи жанр ва санъатҳои бадеӣ ҷиҳати таносуби матни асл ва тарҷума бошад.

Хулоса, аз таҳлили баррасии байтҳо равшан мегардад, ки тарҷумон кӯшиш ба харҷ додааст, то ки усули тарҷумаи бадеиро бо баъзе мушкилиҳо анҷом дода, паёми аслии шоирро ба хонандаи англис расонад, аммо на бо мазмуни амик. Тарҷумаи байтҳо аз рӯи ҳамоҳангӣ ва таносуб тибқи қонуну қоидаҳои фанни арӯз ва грамматика мавриди баррасӣ қарор гирифта, хангоми тарҷума ва маънидоди байтҳо қорбурди вазни озод метавонад ҷиҳати такмили маъно хидмат кунад.

Ҳамзамон, масъалаи тарҷумаи бадеӣ аз нигоҳи зухуроти ассиметрӣ дар заминаи мафҳуми фазои тарҷума мавриди тавачҷуҳ қарор гирифт. Мувофиқати мазмун ва муҳтавои тарҷумаи ашъор дар фазои тарҷума қазияи ассиметрияи семантикиро рӯи қор меорад, ки симметрияи маънои калимоти алоҳидаро аз назар ҳолӣ намегузорад.

Пайнавиит:

1. Аристотель. Об искусстве поэзии / Пер. В. Г. Апелльрота. - М., 1893. - 97 с.
2. Воронин С.В. Основы фоносемантики. - М.: Ленанд, 2006. - 248с.
3. Жуковский, В.А. О переводах вообще, и в особенности о переводах стихов / В.А. Жуковский / Эстетика и критика. - М.: Искусство, 1985.- 431 с.
4. Казакова, Т.А. Художественный перевод. Теория и практика: учебник / Т.А. Казакова. - СПб.: ООО «Иньязиздат», 2006. - 544 с.
5. Кузнецов, А.Ю. Лирическое стихотворение и его перевод (от теории к практике сопоставительного лингвопоэтического исследования) [Текст]/ А.Ю. Кузнецов/ в кн.: Теория и практика художественного перевода: учеб. пособие для студ. лингвист. фак. высш. учеб. заведений/ Ю.П. Солодуб, Ф.Б. Альбрехт, А.Ю. Кузнецов. — М.: Издательский центр «Академия», 2005. - С. 278-295.
6. Нарзикул Мисбоҳиддин. Муқаддимаи шеършиносӣ / Нарзикул Мисбоҳиддин - Душанбе: Сино, 2004. - 82 саҳ.
7. Солодуб, Ю.П. Теория и практика художественного перевода: учеб. пособие для студ. лингвист. фак. высш. учеб. заведений [Текст]/ Ю.П. Солодуб, Ф.Б. Альбрехт, А.Ю. Кузнецов. - М.: Издательский центр «Академия», 2005. - 304 с.
8. Тӯҳфаи чон (Шарҳи 40 газали Камоли Хучандӣ). - Хучанд: Ношир, 2020. - 288 саҳ.
9. Тюленев, СВ. Теория перевода: Учебное пособие [Текст]/ СВ. Тюленев - М.: Гардарики, 2004. - 336 с.
10. Федоров, А.В. Введение в теорию перевода (Лингвистические проблемы) / А.В. Федоров М.: Литература на иностранных языках, 1958. - 375 с.
11. Ҳабдаҳ чаман. - Хучанд: Хуросон, 2020. - 284 саҳ.
12. Newmark, Peter. Approaches to Translation. - Oxford: Pergamon Press, 1981. - 200 p.
13. Suryawinata, Z. Analisis dan Evaluasi terhadap Terjemahan Novel Sastra The Adventure of Huckleberry Finn dari Bahasa Inggris ke dalam Bahasa Indonesia. Unpublished Doctorate Dissertation, Post-Graduate School, IKIP Malang, 1982. - 272 p.
14. Wills, Wolfram. The Science of Translation. - Gunter Narr Verlag Tubingen, 1982.

Reference Literature:

1. Aristotle. On the Art of Poetry / Translation by V. G. Appelroth. - M., 1893. - 97 pp.
2. Voronin S.V. Grounds of phonosemantics. - Moscow: Lenand, 2006.-248 pp.
3. Zhukovsky, V.A. On Translations in General and in Particular on Translations of Poems / V.A. Zhukovsky// Aesthetics and Criticism. - Moscow: Art, 1985. - 431 pp.
4. Kazakova, T.A. Belles-Lettres Translation. Theory and Practice: Textbook / T.A. Kazakovayu-St. Petersburg: Publishing-House of Foreign Literature, 2006. - 544 pp.
5. Kuznetsov, A.Yu. Lyrical Poem and its Translation (from Theory to Practice of Correlative Linguopoetic Research) [Text] / A. Yu. Kuznetsov// in the book: Theory and Practice of Belles-Lettres Translation: Textbook for students of philological faculties under higher schools. P. Solodub, F. B. Albrecht, A. Yu. Kuznetsov. - M.: Publishing center "Academy", 2005. - pp. 278-295.
6. Misbohiddin, Narzikul. Introduction into Poetic Studies / Narziqul Misbohiddin. -Dushanbe: Sino, 2004. - 82 pp.
7. Solodub, Yu. P. Theory and Practice of Belles-Lettres Translation: Textbook for students of philological faculties under higher schools. Yu. P. Solodub, F. B. Albrecht, A. Yu. Kuznetsov. - M.: Publishing Center "Academy", 2005. - 304 pp.

8. *The Gift of Soul (Interpretation to 40 ghazals of Kamol Khujandi)*. - Khujand: Publisher, 2020. - 288 pp.
9. *Tyulenev, S.V. Theory of Translation: manual [Text]/ S.V. Tyulenev*. - M.: Gardariki, 2004. - 336 pp.
10. *Fyodorov, A.V. Introduction into the Theory of Translation (Linguistic problems / A.V. Fyodorov - M.: Literature in Foreign Languages, 1958*. - 375 pp.
11. *Seventeen Flower-Gardens*. - Khujand: Khuroson, 2020. - 284 pp.
12. *Newmark, Peter. Approaches to Translation*. - Oxford: Pergamon Press, 1981. - 200 pp.
13. *Suryavinata, Z. Analisis dan Evaluasi terhadap Terjemahan Roman Shastra The Adventure of Huckleberry Finn dari Bahasa Inggris ke dalam Bahasa Indonesia. Unpublished doctoral dissertation, Postgraduate Studies, IKIP Malang, 1982*. - 272 pp.
14. *Wills, Wolfram. The Science of Translation*. - Gunther Narr Verlag Tübingen, 1982.